

Aplikace bayesovských sítí

Jiří Vomlel

**Ústav teorie informace a automatizace
Akademie věd České republiky**

Tato prezentace je k dispozici na:

<http://www.utia.cas.cz/vomlel/>

Obsah přednášky

- Podmíněná pravděpodobnost, Bayesův vzorec
- Nezávislost a podmíněná nezávislost
- Řetězcové pravidlo
- Definice bayesovské sítě
- Výhody reprezentace bayesovskou sítí
- Aplikace 1: modelování dědičných nemocí
- Aplikace 2: podpora rozhodování
- Aplikace 3: technická diagnostika
- Aplikace 4: adaptivní testování znalostí

Podmíněná pravděpodobnost

Podmíněná pravděpodobnost veličiny A dáno veličina B je pravděpodobnostní distribuce $P(A|B)$ splňující vztah

$$P(A|B) \cdot P(B) = P(A, B). \text{ Jestliže } P(B) \text{ je nenulové pak}$$
$$P(A|B) = \frac{P(A, B)}{P(B)}.$$

Například, mějme dvě binární veličiny:

- délka vlasů s hodnotami dlouhé a krátké
- pohlaví s hodnotami muž, žena

$$P(\text{muž} \mid \text{dlouhé vlasy}) = \frac{P(\text{muž, dlouhé vlasy})}{P(\text{dlouhé vlasy})}$$

$$P(\text{žena} \mid \text{dlouhé vlasy}) = \frac{P(\text{žena, dlouhé vlasy})}{P(\text{dlouhé vlasy})}$$

Bayesův vzorec

$$P(A|B) = \frac{P(A, B)}{P(B)} = \frac{P(B|A) \cdot P(A)}{\sum_A P(A, B)} = \frac{P(B|A) \cdot P(A)}{\sum_A P(B|A) \cdot P(A)}$$

Například mějme dvě veličiny:

- *R - Rain* ... v noci pršelo s hodnotami $y = yes$ a $n = no$.
- *W - Wet grass* ... tráva je mokrá s hodnotami $y = yes$ a $n = no$.

Víme, že:

- jestliže v noci pršelo pak je tráva mokrá s pravděpodobností $\frac{3}{4}$,
- jestliže v noci nepršelo pak je tráva mokrá s pravděpodobností $\frac{1}{8}$,
- pravděpodobnost, že bude v noci pršet je $\frac{1}{3}$.

Ráno vidíme, že tráva je mokrá. Jaká je pravděpodobnost, že v noci pršelo?

Bayesův vzorec

$$\begin{aligned} P(R = y|W = y) &= \frac{P(W = y|R = y) \cdot P(R = y)}{P(W = y|R = y) \cdot P(R = y) + P(W = y|R = n) \cdot P(R = n)} \\ &= \frac{\frac{3}{4} \cdot \frac{1}{3}}{\frac{3}{4} \cdot \frac{1}{3} + \frac{1}{8} \cdot \frac{2}{3}} = \frac{\frac{1}{4}}{\frac{1}{4} + \frac{1}{12}} = \frac{\frac{1}{4}}{\frac{4}{12}} = \frac{3}{4} \end{aligned}$$

Pravděpodobnost, že v noci přelo je $\frac{3}{4}$.

Nezávislost

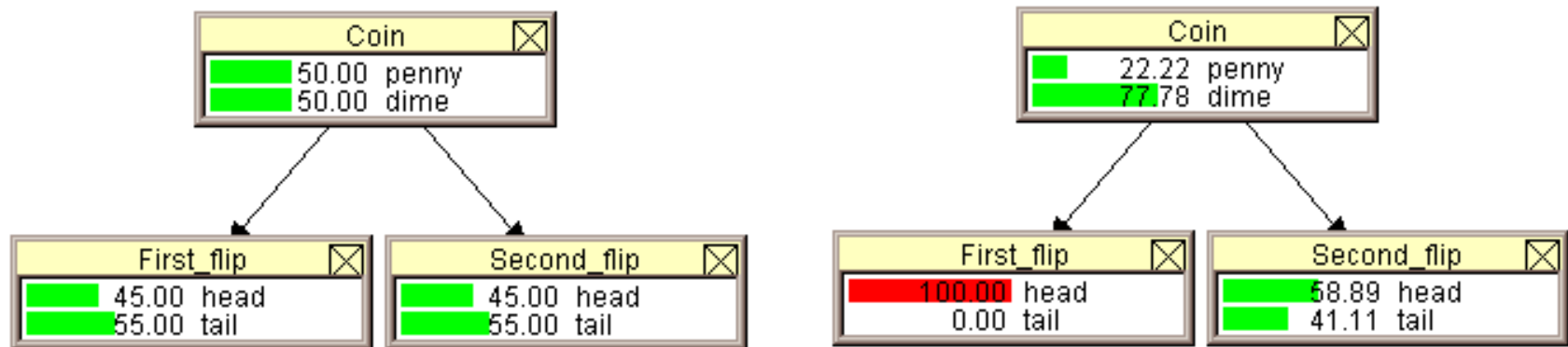
Pravděpodobnost společného výskytu hodnot veličin je rovna součinu pravděpodobností hodnot jednotlivých veličin.

$$P(Dime = head, Penny = head) = P(Dime = head) \cdot P(Penny = head)$$

Též, zjistíme-li hodnotu jedné veličiny, nemá to vliv na hodnotu druhé veličiny.

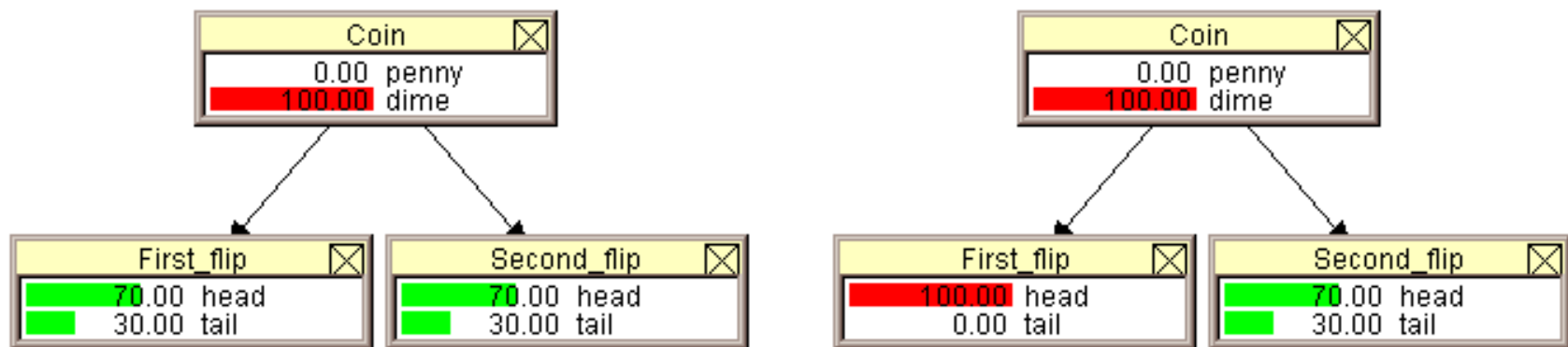
$$P(Dime = head | Penny = head) = P(Dime = head)$$

Náhodně vybereme jednu minci pro dva hody.

První hod **má vliv** na pravděpodobnost výsledku **druhého** hodu.

Nyní, předpokládejme, že známe vybranou minci.

Jestliže víme, **která mince** bude použita pak výsledek **prvního** hodů **nemá vliv** na pravděpodobnost výsledku **druhého** hodů.

Podmíněná nezávislost

Pravděpodobnost společného výskytu hodnot veličin při dané hodnotě třetí veličiny je rovna součinu podmíněných pravděpodobností jednotlivých veličin dáno třetí veličina:

$$\begin{aligned} &P(\textit{First\_flip} = \textit{head}, \textit{Second\_flip} = \textit{head} | \textit{Coin} = \textit{dime}) \\ &= P(\textit{First\_flip} = \textit{head} | \textit{Coin} = \textit{dime}) \cdot P(\textit{Second\_flip} = \textit{head} | \textit{Coin} = \textit{dime}) \end{aligned}$$

Jestliže neznáme minci, výsledek **prvního** hodů **má vliv** na pravděpodobnost výsledku **druhého** hodů.

Jestliže známe minci, pak výsledek **prvního** hodů **nemá vliv** na pravděpodobnost výsledku **druhého** hodů.

$$\begin{aligned} &P(\textit{Second\_flip} = \textit{head} | \textit{Coin} = \textit{dime}, \textit{First\_flip} = \textit{head}) \\ &= P(\textit{Second\_flip} = \textit{head} | \textit{Coin} = \textit{dime}) \end{aligned}$$

Řetězcové pravidlo

S definice podmíněné pravděpodobnosti plyne, že můžeme psát:

$$\begin{aligned}P(A, B, C, D) &= P(A|B, C, D) \cdot P(B, C, D) \\ &= P(A|B, C, D) \cdot P(B|C, D) \cdot P(C, D) \\ &= P(A|B, C, D) \cdot P(B|C, D) \cdot P(C|D) \cdot P(D)\end{aligned}$$

Proč je Holmesův trávník mokrý?

Holm Je Holmesův trávník mokrý?

Rn Pršelo v noci?

Sprnk Byl Holmesův postřikovač zapnutý?

Wat Je Watsonův trávník mokrý?

- Holmesův trávník může být mokrý buď protože pršelo, nebo protože měl zapnutý postřikovač.
- Watsonův trávník může být mokrý protože pršelo. Holmesův postřikovač nemá vliv na Watsonův trávník.
- Déšť nesouvisí s tím, jestli má Holmes zapnutý postřikovač.

Řetězcové pravidlo a podmíněné nezávislosti uvedené výše dávají:

$P(\text{Holm}, \text{Wat}, \text{Rn}, \text{Sprnk})$

$$= P(\text{Holm} | \text{Wat}, \text{Rn}, \text{Sprnk}) \cdot P(\text{Wat} | \text{Rn}, \text{Sprnk}) \cdot P(\text{Rn} | \text{Sprnk}) \cdot P(\text{Sprnk})$$

$$= P(\text{Holm} | \text{Rn}, \text{Sprnk}) \cdot P(\text{Wat} | \text{Rn}) \cdot P(\text{Rn}) \cdot P(\text{Sprnk})$$

Proč je Holmesův trávník mokrý?

$P(\text{Holm}, \text{Wat}, \text{Rn}, \text{Sprnk})$

$$= P(\text{Holm}|\text{Rn}, \text{Sprnk}) \cdot P(\text{Wat}|\text{Rn}) \cdot P(\text{Rn}) \cdot P(\text{Sprnk})$$

Holmes?				
Edit	Functions	View		
Sprinkler?	yes		no	
Rain?	yes	no	yes	no
yes	1	0.9	1	0
no	0	0.1	0	1

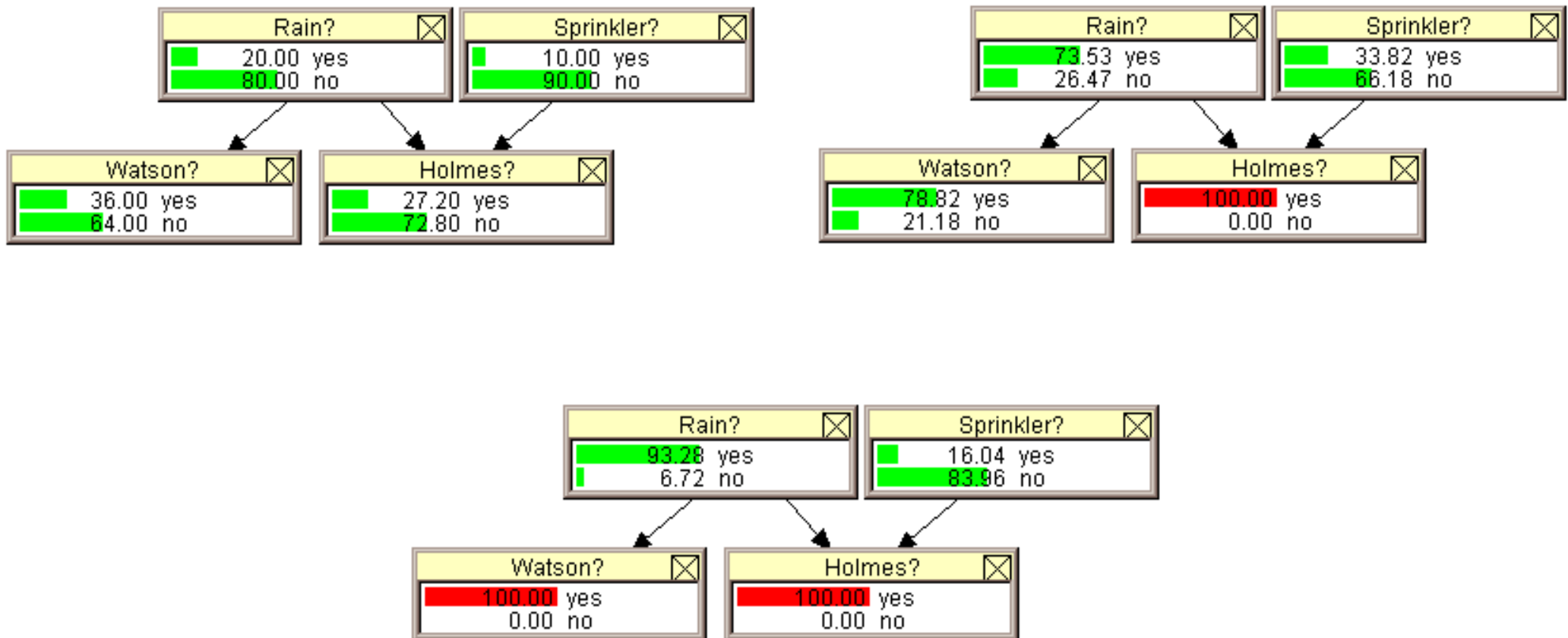
Watson?		
Edit	Functions	View
Rain?	yes	no
yes	1	0.2
no	0	0.8

Sprinkler?	
Edit	View
yes	0.1
no	0.9

Rain?	
Edit	View
yes	0.2
no	0.8

```
graph TD; Rain((Rain?)) --> Watson((Watson?)); Rain((Rain?)) --> Holmes((Holmes?)); Sprinkler((Sprinkler?)) --> Holmes((Holmes?));
```

Byl Holmesův postřikovač zapnutý?

Definice bayesovské sítě

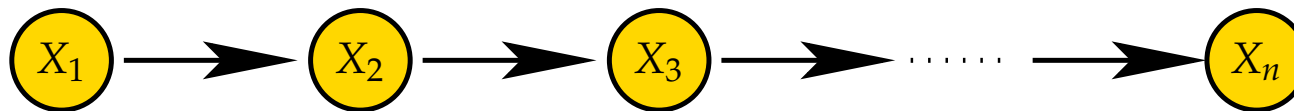
- acyklický orientovaný graf (DAG) $G = (V, E)$
- každý uzel $i \in V$ odpovídá jedné náhodné veličině X_i s konečným počtem navzájem disjunktních hodnot $\mathbb{X}_i$
- $pa(i)$ bude označovat množinu rodičů uzlu i v grafu G
- ke každému uzlu $i \in V$ odpovídá podmíněná pravděpodobnostní distribuce $P(X_i \mid (X_j)_{j \in pa(i)})$
- acyklický orientovaný graf (DAG) reprezentuje podmíněné nezávislostní vztahy mezi veličinami $(X_i)_{i \in V}$

Výhoda reprezentace bayesovskou sítí

Předpokládejme, že máme problém, který budeme modelovat pomocí n veličin a každá veličina může nabývat dvou hodnot.

Použijeme-li reprezentaci pomocí jedné tabulky potřebujeme pro uložení v paměti počítače distribuce $2^n - 1$ hodnot.

Předpokládejme, bayesovskou sít' mající též n veličin nabývajících dvou hodnot s grafem následující struktury:

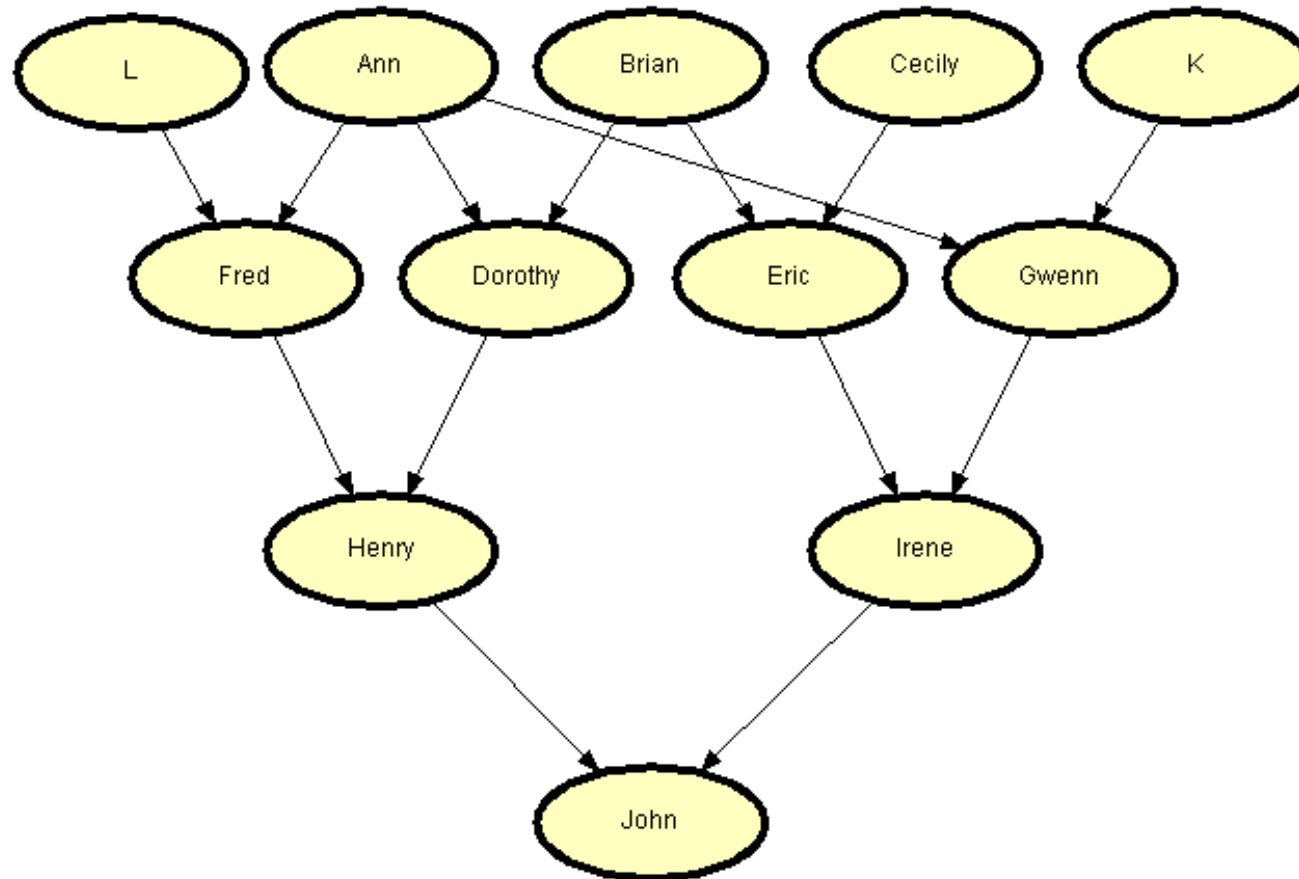

Pro její uložení v paměti počítače potřebujeme $1 + (n - 1) \cdot 2 = 2n - 1$ hodnot.

Výhoda reprezentace bayesovskou sítí

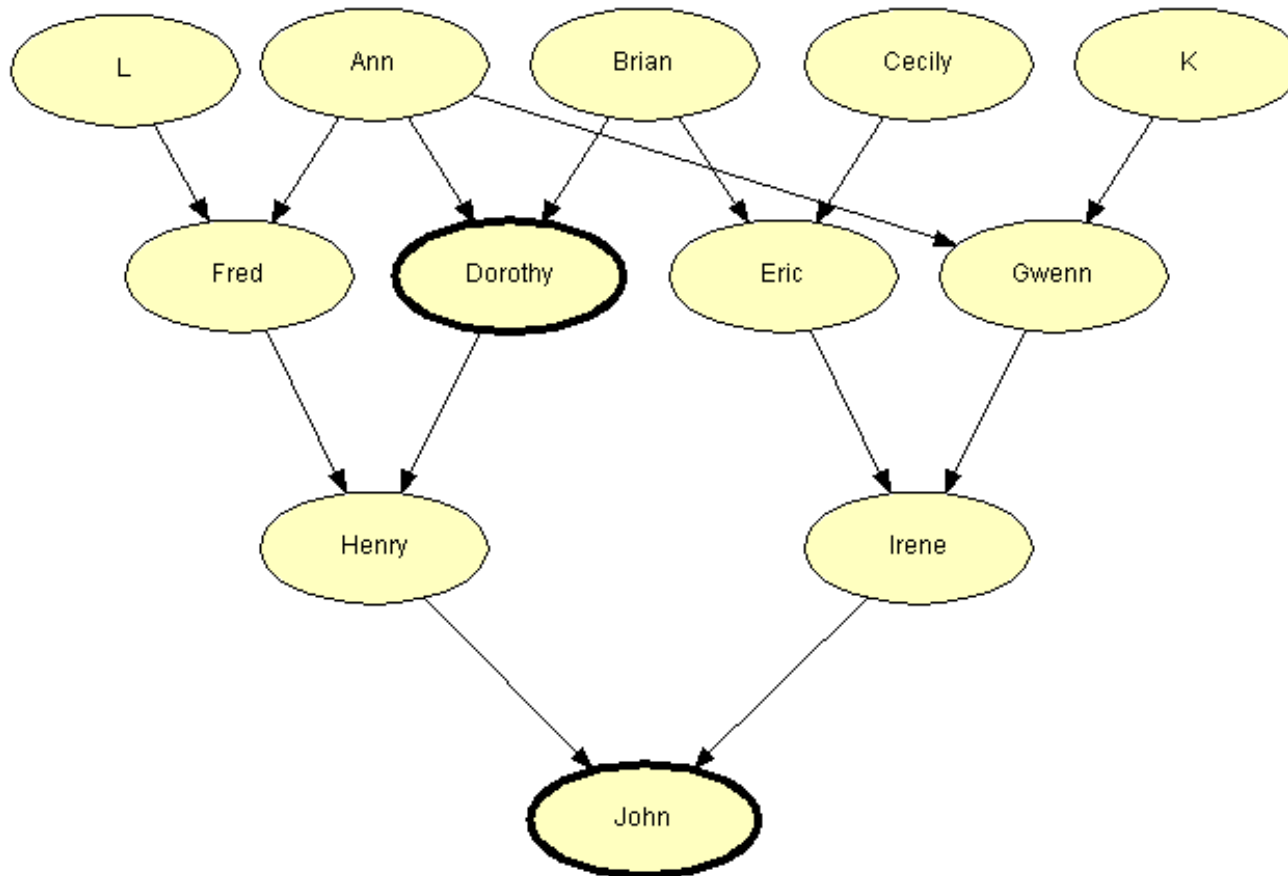
n	$2^n - 1$	$2n - 1$
2	3	3
3	7	5
4	15	7
10	1023	19
100	$1.27 \cdot 10^{30}$	199
1000	$1.07 \cdot 10^{301}$	1999

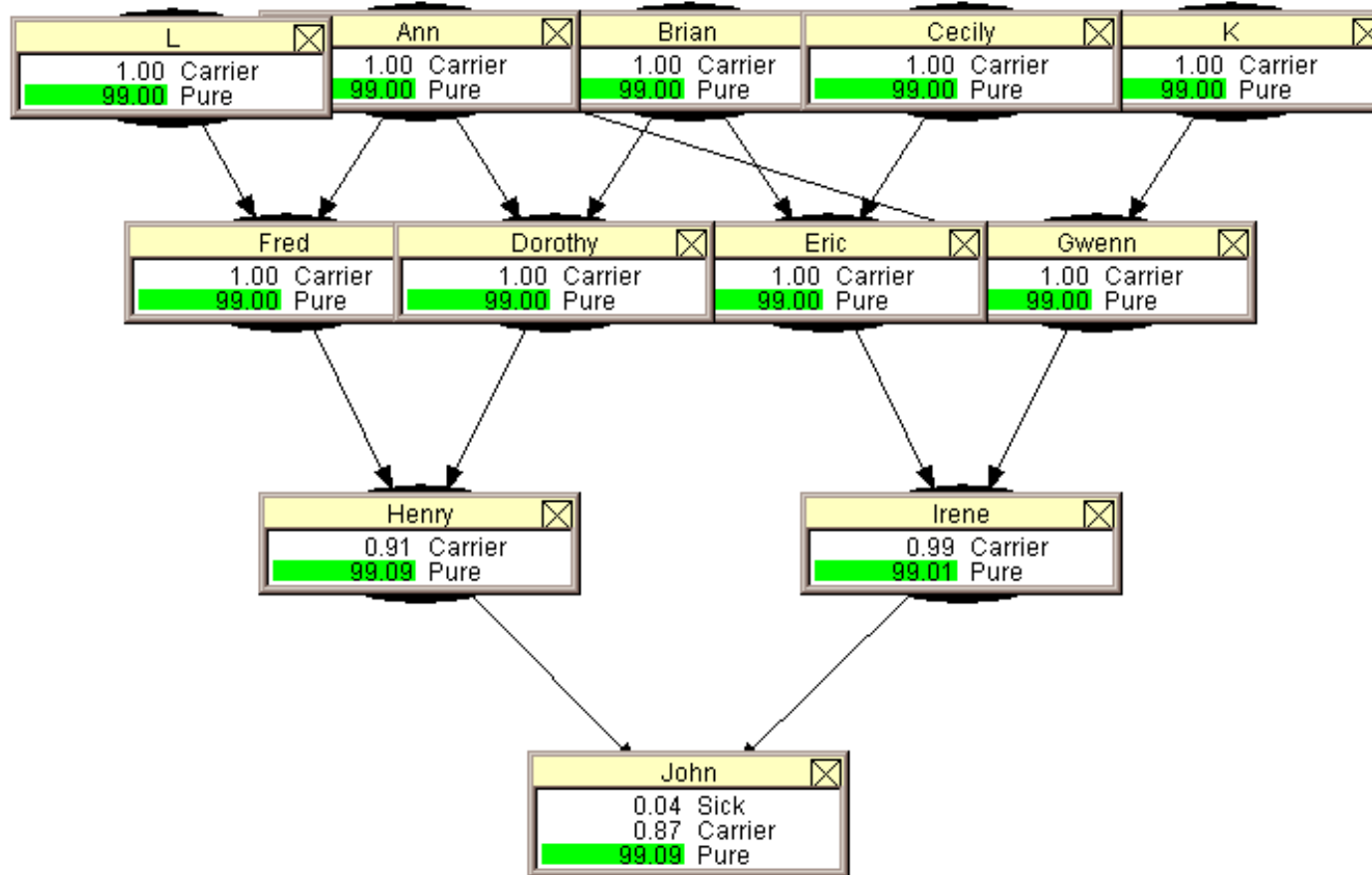
Aplikace 1: modelování dědičných nemocí

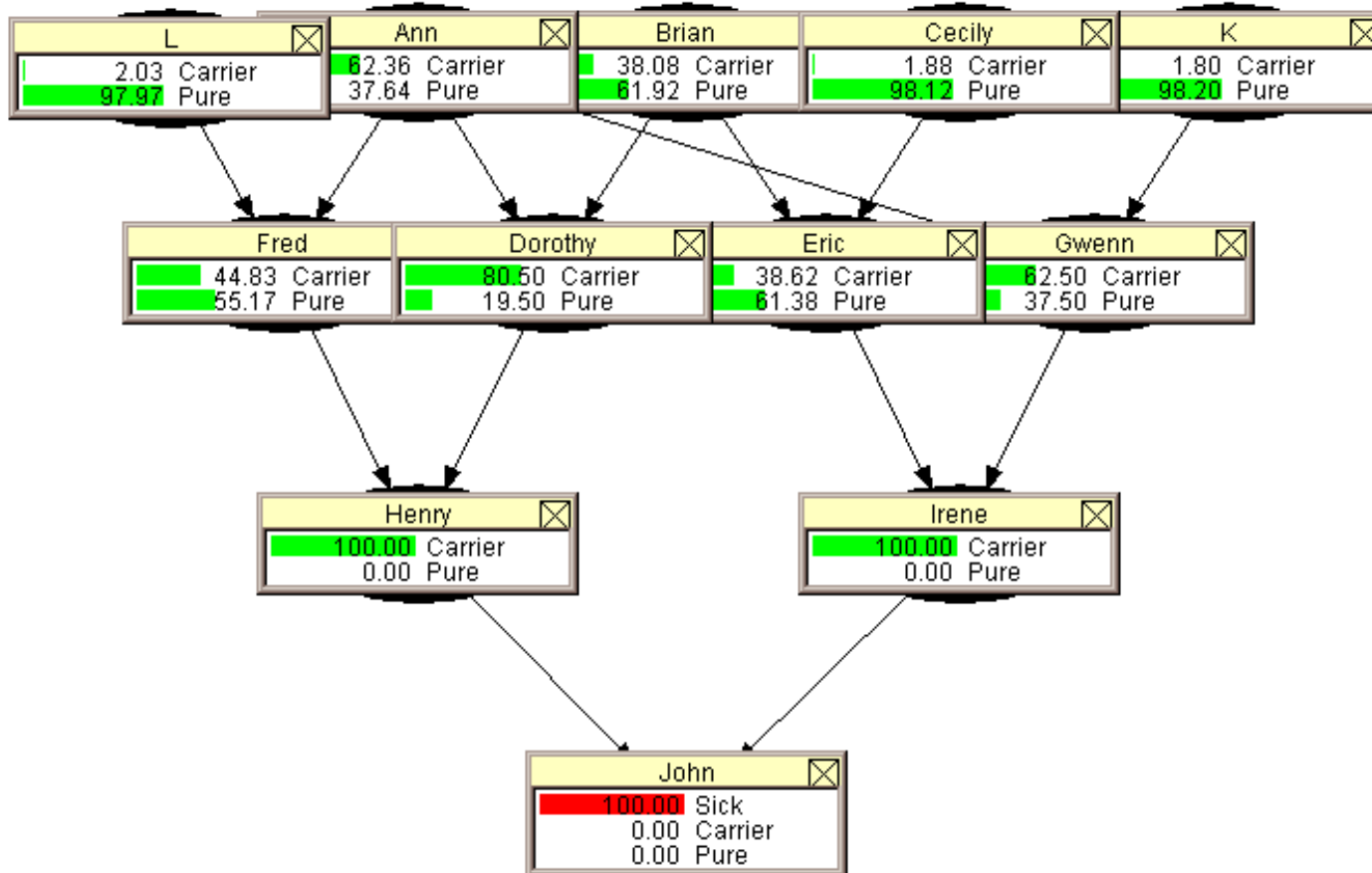

Dorothy				
Ann	Carrier		Pure	
Brian	Carrier	Pure	Carrier	Pure
Carrier	0.6666...	0.5	0.5	0
Pure	0.3333...	0.5	0.5	1

John				
Henry	Carrier		Pure	
Irene	Carrier	Pure	Carrier	Pure
Sick	0.25	0	0	0
Carrier	0.5	0.5	0.5	0
Pure	0.25	0.5	0.5	1

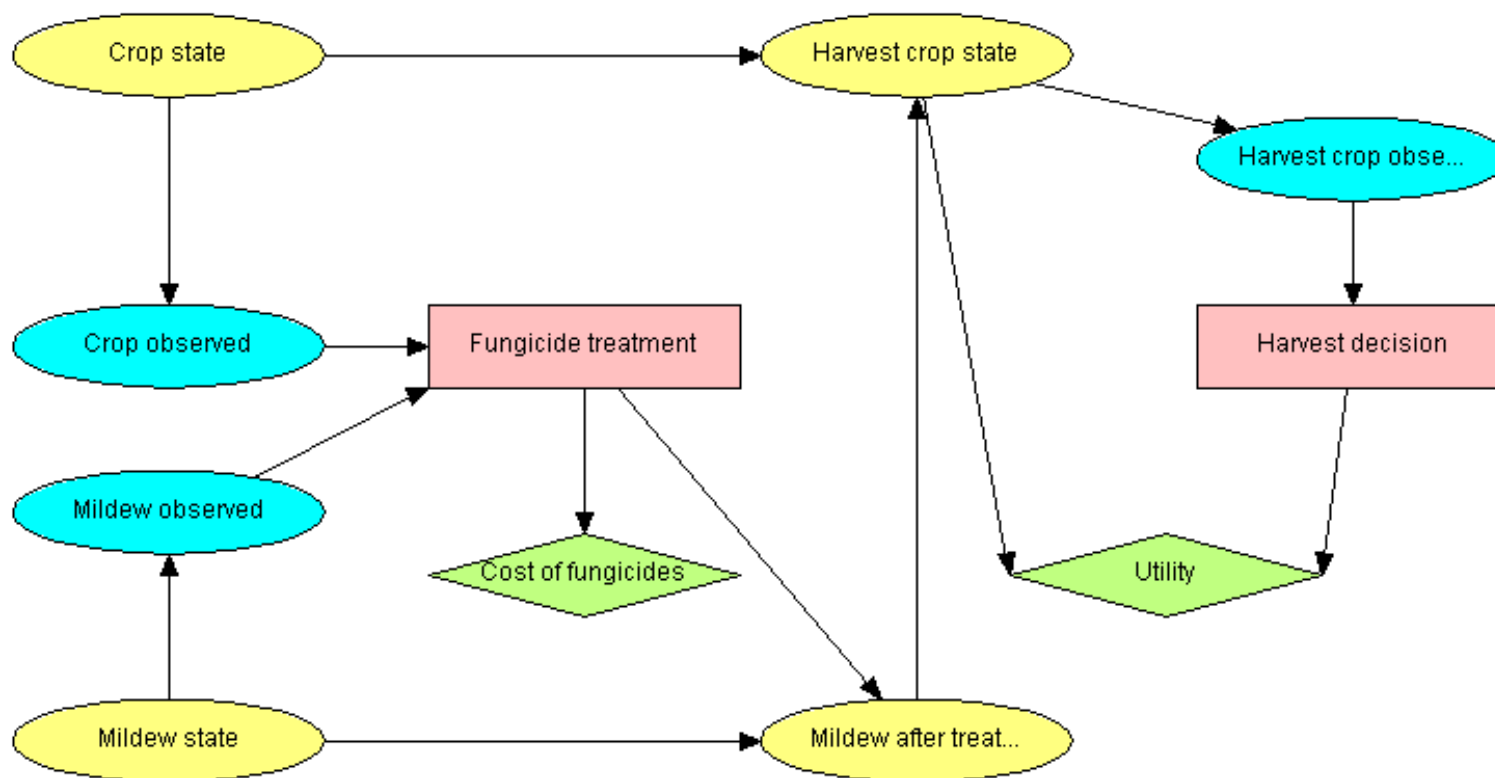

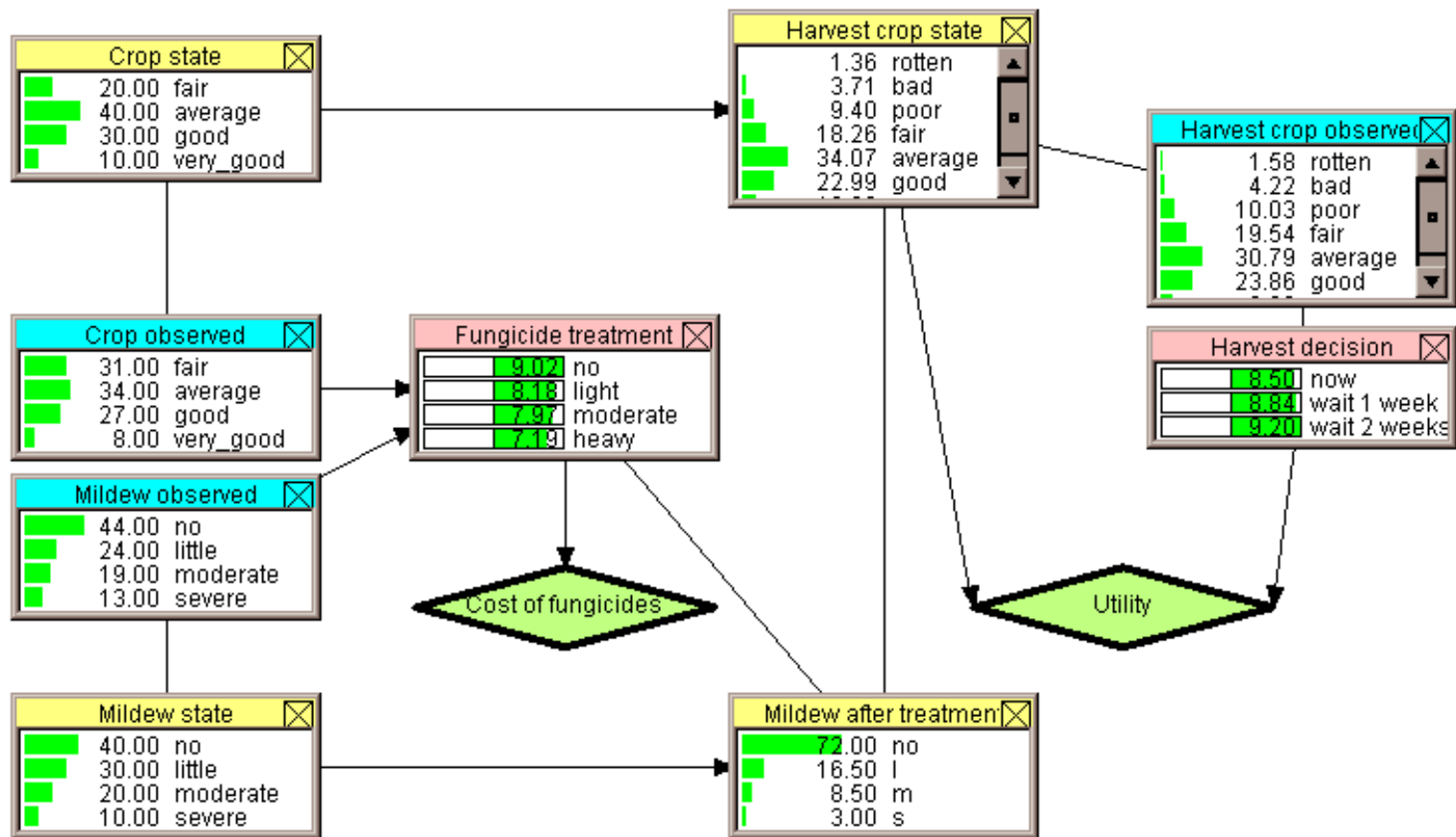

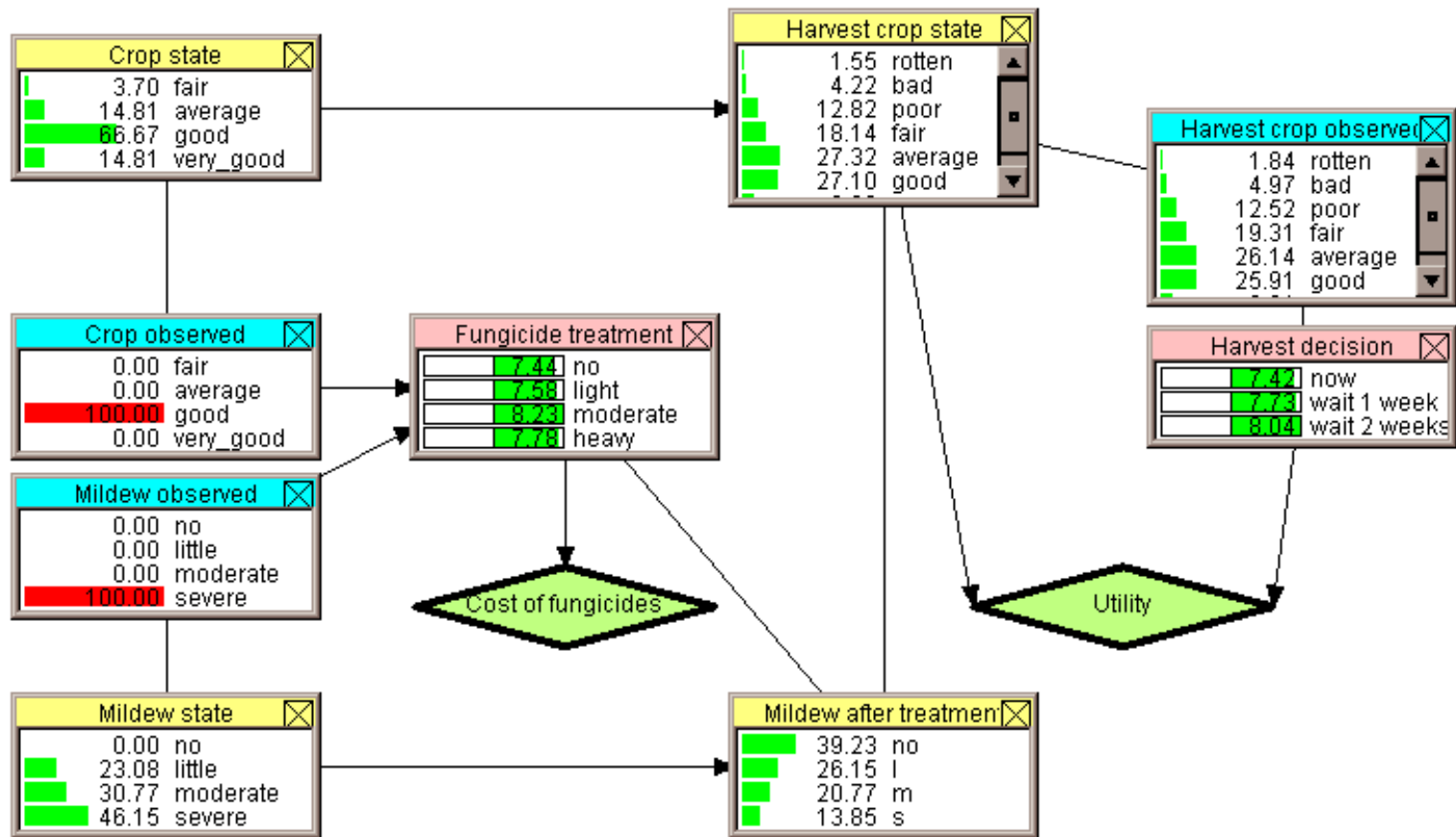

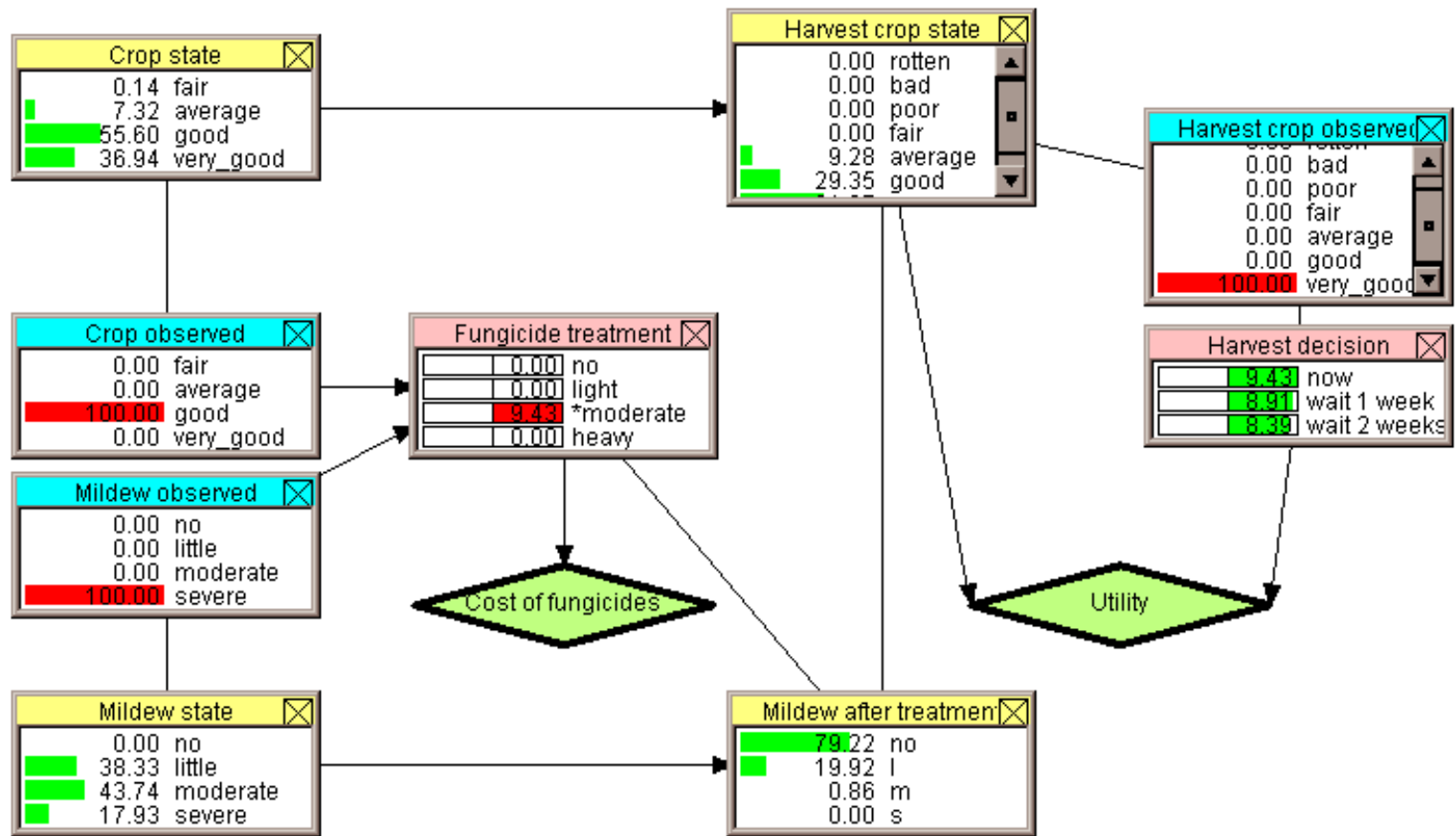
Aplikace 2: podpora rozhodování

Cíl: maximalizace očekávaného užitku

Aplikace 3: Technická diagnostika - popis problému

- Příčiny problému (závady) $C \in \mathcal{C}$.
- Akce $A \in \mathcal{A}$ - opravné kroky, které mohou odstranit závadu.
- Otázky $Q \in \mathcal{Q}$ - kroky, které mohou pomoci identifikovat, kde je závada.
- Ke každé akci i otázce je přiřazena cena (c_A značí cenu akce A , c_Q cenu otázky Q). Cena může znamenat:
  - dobu potřebnou k provedení akce či otázky,
  - cenu za náhradní díl, který použijeme
  - rizikovost akce
  - nějaká kombinace výše uvedených.

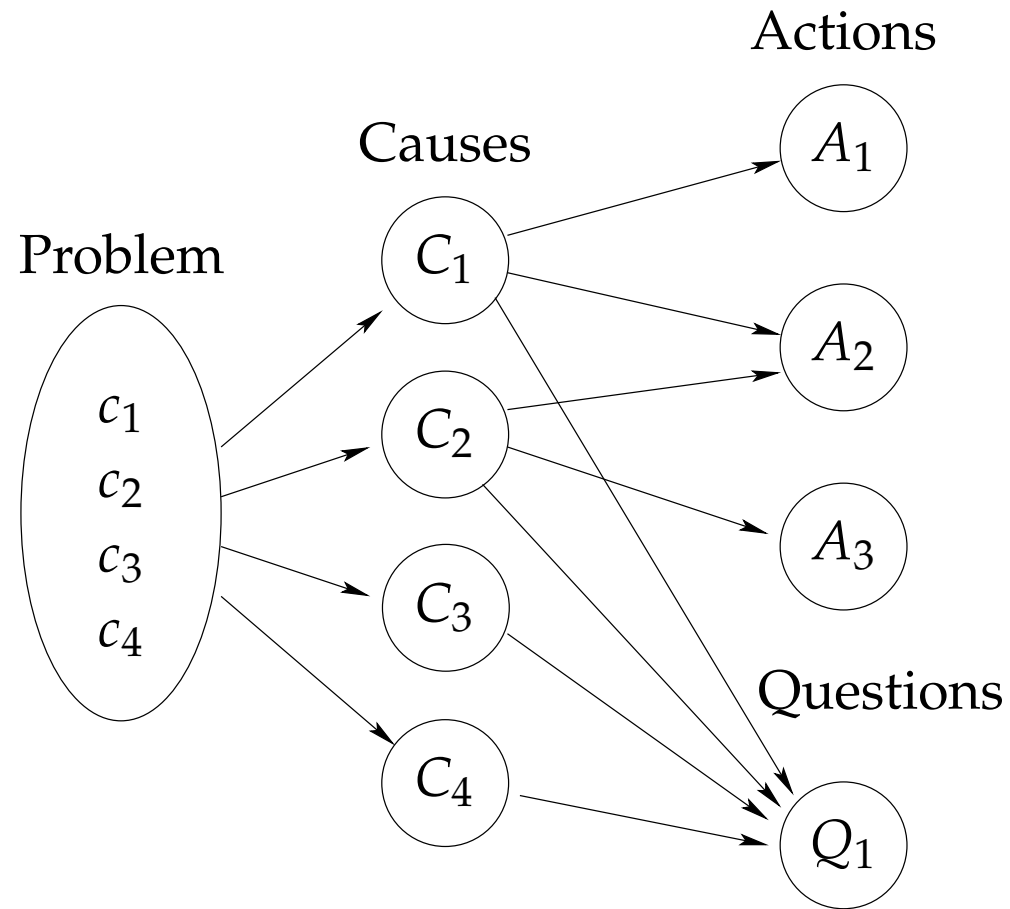
Příklad technické diagnostiky tiskárny

Trouble: světlý tisk.

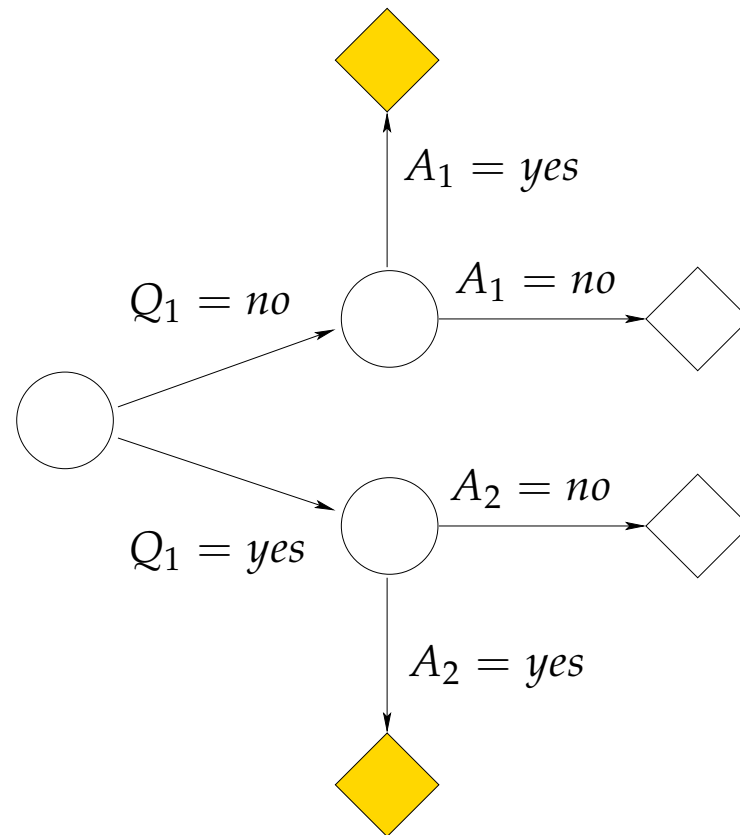
Troubeshooter: doporučí kroky, které pomohou odstranit “trouble”

Akce a otázky	cena
A_1 : Remove, shake and reseal toner	5
A_2 : Try another toner	15
A_3 : Cycle power	1
Q_1 : Is the printer configuration page printed light?	2
Možné závady při světlém tisku	$P(C_i)$
C_1 : Toner low	0.4
C_2 : Defective toner	0.3
C_3 : Corrupted dataflow	0.2
C_4 : Wrong driver setting	0.1

Light Print Problem - Bayesian Network

Světlý tisk - strategie odstranění závady

Application 4: Adaptivní testování znalostí

Příklady úloh:

$$T_1: \left(\frac{3}{4} \cdot \frac{5}{6}\right) - \frac{1}{8} = \frac{15}{24} - \frac{1}{8} = \frac{5}{8} - \frac{1}{8} = \frac{4}{8} = \frac{1}{2}$$

$$T_2: \frac{1}{6} + \frac{1}{12} = \frac{2}{12} + \frac{1}{12} = \frac{3}{12} = \frac{1}{4}$$

$$T_3: \frac{1}{4} \cdot 1\frac{1}{2} = \frac{1}{4} \cdot \frac{3}{2} = \frac{3}{8}$$

$$T_4: \left(\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2}\right) \cdot \left(\frac{1}{3} + \frac{1}{3}\right) = \frac{1}{4} \cdot \frac{2}{3} = \frac{2}{12} = \frac{1}{6} .$$

Základní a operační dovednosti

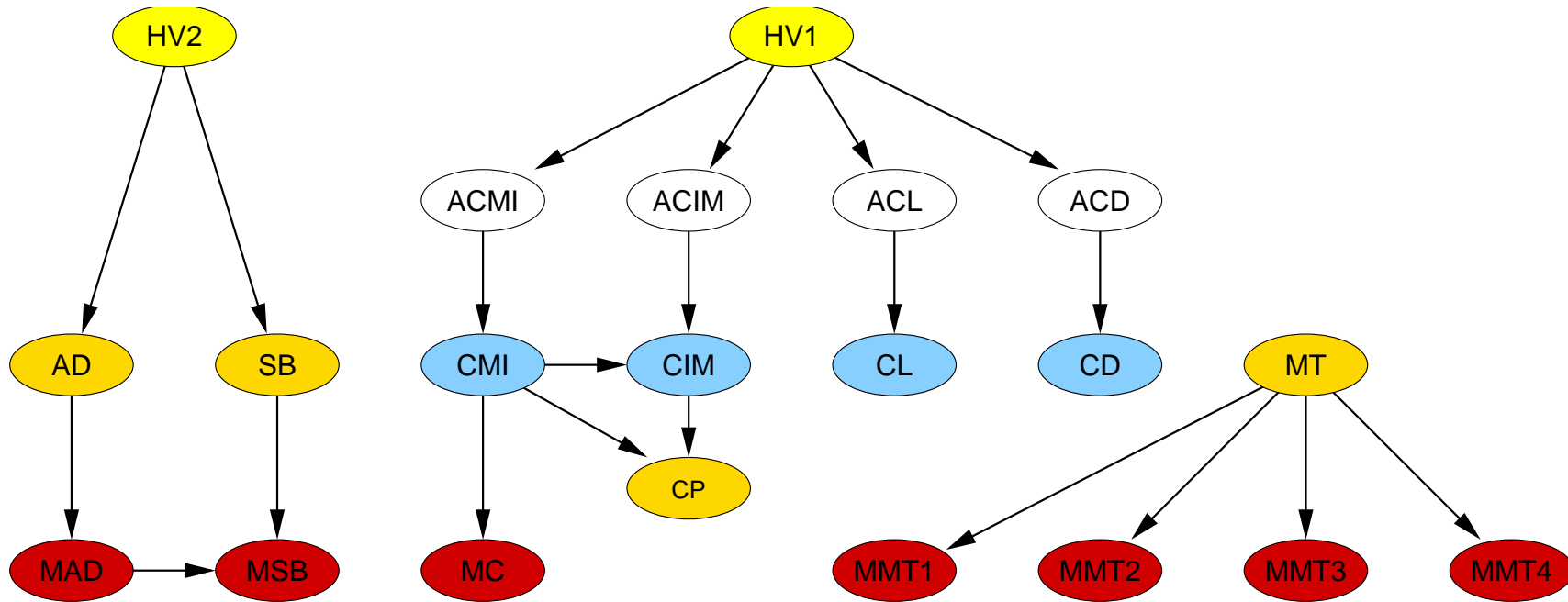
CP	Porovnávání (spol. čítec nebo jmenovatel)	$\frac{1}{2} > \frac{1}{3}, \frac{2}{3} > \frac{1}{3}$
AD	Sčítání (spol. jmenovatel)	$\frac{1}{7} + \frac{2}{7} = \frac{1+2}{7} = \frac{3}{7}$
SB	Odečítání (spol. jmenovatel)	$\frac{2}{5} - \frac{1}{5} = \frac{2-1}{5} = \frac{1}{5}$
MT	Násobení	$\frac{1}{2} \cdot \frac{3}{5} = \frac{3}{10}$
CD	Spol. jmenovatel	$\left(\frac{1}{2}, \frac{2}{3}\right) = \left(\frac{3}{6}, \frac{4}{6}\right)$
CL	Krácení	$\frac{4}{6} = \frac{2 \cdot 2}{2 \cdot 3} = \frac{2}{3}$
CIM	Konv. na slož. zlomek	$\frac{7}{2} = \frac{3 \cdot 2 + 1}{2} = 3\frac{1}{2}$
CMI	Konv. na nepravý zlomek	$3\frac{1}{2} = \frac{3 \cdot 2 + 1}{2} = \frac{7}{2}$

Špatné postupy

Označení	Popis	Výskyt
MAD	$\frac{a}{b} + \frac{c}{d} = \frac{a+c}{b+d}$	14.8%
MSB	$\frac{a}{b} - \frac{c}{d} = \frac{a-c}{b-d}$	9.4%
MMT1	$\frac{a}{b} \cdot \frac{c}{b} = \frac{a \cdot c}{b}$	14.1%
MMT2	$\frac{a}{b} \cdot \frac{c}{b} = \frac{a+c}{b \cdot b}$	8.1%
MMT3	$\frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} = \frac{a \cdot d}{b \cdot c}$	15.4%
MMT4	$\frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} = \frac{a \cdot c}{b+d}$	8.1%
MC	$a \frac{b}{c} = \frac{a \cdot b}{c}$	4.0%

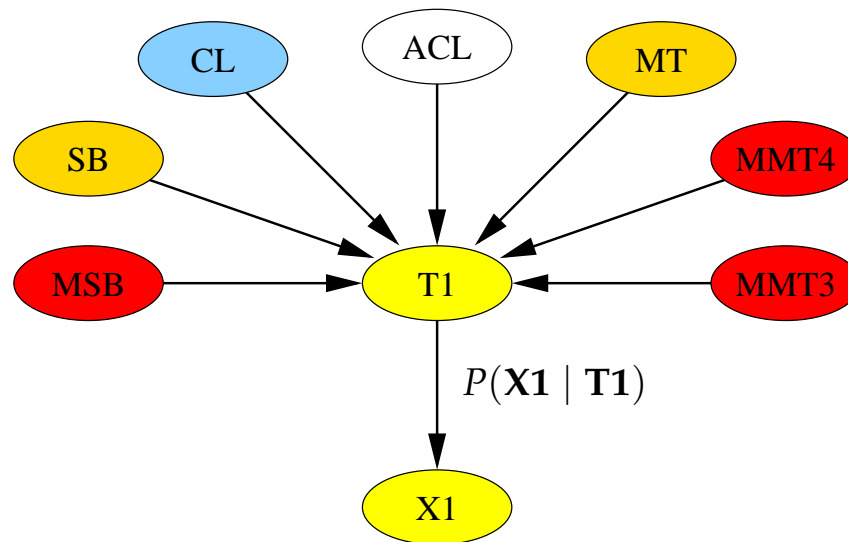
Model studenta

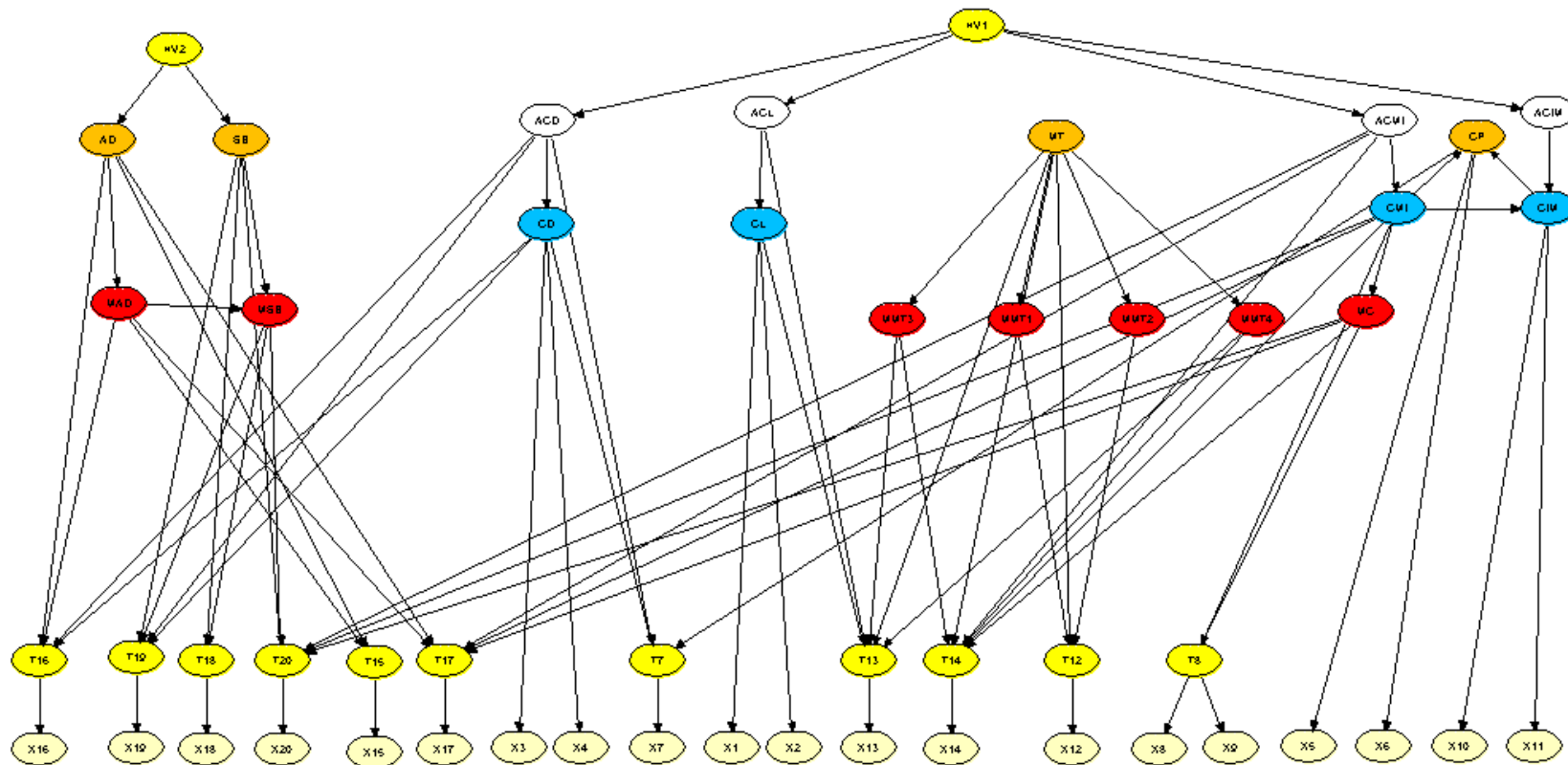
Model úlohy T1

$$\left(\frac{3}{4} \cdot \frac{5}{6}\right) - \frac{1}{8} = \frac{15}{24} - \frac{1}{8} = \frac{5}{8} - \frac{1}{8} = \frac{4}{8} = \frac{1}{2}$$

$T1 \Leftrightarrow MT \ \& \ CL \ \& \ ACL \ \& \ SB \ \& \ \neg MMT3 \ \& \ \neg MMT4 \ \& \ \neg MSB$

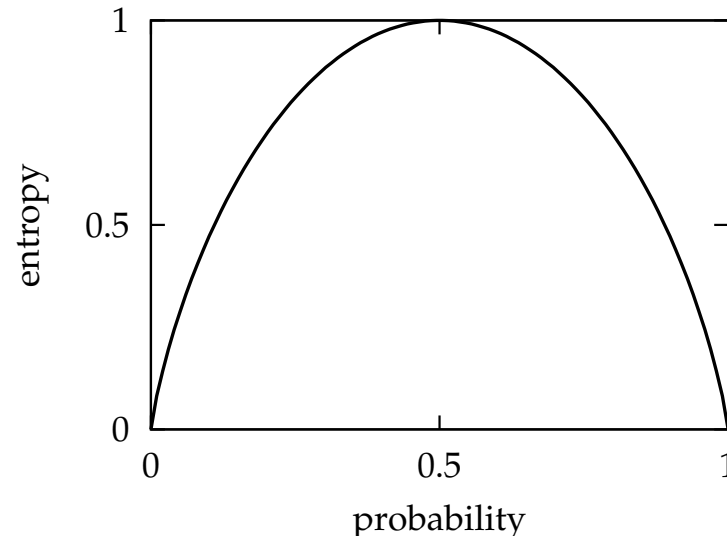
Model studenta spojený s modely otázek

Užitkovou funkcí je informační zisk

“Čím nižší je entropie, tím více o studentovi víme.”

$$H(P(\mathbf{X})) = - \sum_{\mathbf{x}} P(\mathbf{X} = \mathbf{x}) \cdot \log P(\mathbf{X} = \mathbf{x})$$

Informační zisk v uzlu n strategie

$$IG(\mathbf{e}_n) = H(P(\mathbf{S})) - H(P(\mathbf{S} | \mathbf{e}_n))$$

Skill Prediction Quality

